

Nr 41

Utlåtande i anledning av motioner om en beredskapsplan för åtgärder vid naturkatastrofer.

I de likalydande vid 1969 års riksdag väckta motionerna I: 395 av herr *Strandberg* och II: 978 av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att förslag till beredskapsplan, syftande till ett snabbt igångsättande av stödåtgärder med anledning av naturkatastrofer, föreläggs riksdagen.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionerna från lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, länsstyrelserna i Kalmar, Kristianstads, Älvsborgs, Kopparbergs, Västernorrlands och Norrbottens län samt Riksförbundet Landsbygdens folk. Se bilaga till detta utlåtande.

Utskottet. Motionärerna konstaterar att möjligheterna att snabbt lämna bistånd till människor som drabbats av ekonomiska svårigheter på grund av naturkatastrofer av olika slag är otillräckliga. Enligt motionärernas mening försenas biståndet bl. a. genom att beslut därom i regel måste fattas centralt och genom att direkt disponibla medel ej finns tillgängliga. För att komma till rätta med dessa förhållanden bör enligt motionärerna riksdagen föreläggas förslag till beredskapsplan som främst skall syfta till ett snabbt insättande av lämpliga stödåtgärder. Snabba beslut bör sålunda kunna fattas inte endast centralt utan också på regional nivå, och vidare bör medel finnas till direkt förfogande.

Utskottet vill för sin del understryka vikten av att stödåtgärder från statens sida i samband med naturkatastrofer sätts in med all den snabbhet som omständigheterna tillåter. Hittillsvarande erfarenheter visar enligt utskottets mening även att sådana åtgärder i regel vidtagits snabbt. Detta har varit möjligt genom att särskilda medel har funnits i beredskap för ändamålet. Något påtagligt behov av en beredskapsplan av det slag motionärerna åsyftar har inte framkommit vid remissbehandlingen av motionerna. I likhet med flertalet remissinstanser anser utskottet att en dylik beredskapsplan knappast erfordras. Även om nuvarande former för handläggningen av dessa ärenden sålunda enligt utskottets uppfattning fungerat tillfredsställande bör självfallet olika vägar prövas för att effektivisera stödgivningen. Enligt vad utskottet inhämtat pågår överväganden härom i samband med vissa utredningar.

När det gäller storm- och snöskador på skog kan sålunda förslag väntas bli förelagda riksdagen redan nästa år.

I fråga om planering av praktiska åtgärder för att förebygga och avhjälpa skador på liv och egendom finns såsom framgår av remissyttrandena en omfattande beredskapsplanering särskilt på det regionala planet. Med hänsyn till att förhållandena skiftar i olika delar av landet, beträffande bl. a. skadornas art, anser utskottet för sin del en beredskapsplanering med tyngdpunkten på det regionala planet vara mest ändamålsenlig.

Med hänvisning till det anförda finner utskottet motionerna ej böra föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottet hemställer sålunda

att riksdagen lämnar motionerna I: 395 och II: 978 utan åtgärd.

Stockholm den 3 december 1969

På jordbruksutskottets vägnar:

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Mossberger (s), Hedström (s), Skårman (fp), Magnusson (s), Augustsson (s)*, fru Hultell (m), herr Skagerlund (fp), fru Margit Lundblad (s), herrar Ingvar Andersson (m) och Nils Nilsson (cp)*;

från a n d r a kammaren: herrar Hansson i Skegrie (cp), Arweson (s), Persson i Skänninge (s), Lundmark (s), Johansson i Simrishamn (s)*, Björk i Påarp (s)*, Persson i Heden (cp), Nilsson i Lönsboda (fp), fru Sundström (s) och herr Krönmark (m).

* Ej närvarande vid justeringen.

Bilaga

Yttranden över motionerna I:395 och II:978

Lantbruksstyrelsen (11.4.1969)

Enligt lantbruksstyrelsens mening torde resursfrågan kunna lösas inom ramen för den nuvarande ordningen vilken inte heller torde hindra skyndsamma åtgärder, när naturkatastrof förorsakat ekonomiska förluster av betydelse. Det är å andra sidan, anser lantbruksstyrelsen, oundvikligt att den gängse utrednings- och beslutsproceduren ofta kan te sig besvärande lång för dem som drabbats. En central princip vid handläggningen av dessa bidragsärenden måste ju nämligen vara att de enskilda fallen vart för sig prövas så omsorgsfullt att största möjliga rättvisa uppnås. Att proceduren härvid skulle kunna påskyndas genom särskild planering förefaller enligt lantbruksstyrelsen knappast troligt.

Lantbruksstyrelsen anför vidare i huvudsak följande.

Mot förlust på grund av vissa slag av naturkatastrofer kan man försäkra sig privat, t. ex. hagelskador, svårare stormskador och snöskador på byggnader. Som regel träder det allmänna inte emellan vid naturkatastrofskada, när enskild försäkring kan tas.

I viss grad ger också systemet med permanent skördeskadeskydd garanti mot förlust på grund av naturkatastrofskador. För naturkatastrofskada på växtslag som omfattas av detta system har annat stöd inte ansetts böra lämnas än skördeskadeersättning eller behovsprövat skördeskadebidrag i den mening som avses i systemet.

Från reservationsanslaget Bidrag vid förlust på grund av naturkatastrof m. m. utbetalas bidrag såsom ersättning för förluster på grund av naturkatastrof i enlighet med föreskrifter som Kungl. Maj:t meddelar i varje särskilt fall. Från anslaget har under årens lopp utgått bidrag till skiftande ändamål, som nyss påpekats dock inte ersättning för förlust på grund av skördeskador inom ramen för systemet med permanent skördeskadeskydd.

Såvitt bekant har hittills medel i tillräcklig omfattning funnits disponibla under det nyss nämnda naturkatastrofanslaget. Om dessa eller andra medel för samma ändamål förvaltas centralt eller regionalt torde vara av underordnad betydelse. Utanordningsprocedurens längd torde knappast påverkas därav.

Viktigare är att utredningsarbeten och beslut inte tar allt för lång tid. I ärenden som berör enstaka eller ett fåtal personer behöver detta oftast inte inträffa. Komplicerade fall blir oundvikligen betydligt mera tidskrävande och detta torde mindre vara en följd av bristande planering än av ärendenas svårighetsgrad och den omständigheten att personal inte kan hållas ständigt avdelad för att omedelbart och odelat ta itu med så relativt sporadiskt uppkommande ärendetyper som det här rör sig om. Frågan om central eller regional handläggning torde vara av underordnad betydelse också härvidlag.

Vanligtvis bör det väl emellertid inte vara omöjligt att oavsett andra verksamheter på central eller regional nivå i trängande fall så snabbt som möjligt sätta in lämpliga stödåtgärder vid naturkatastrof. Vid vissa tillfällen har detta skett.

Skogsstyrelsen (17.4.1969)

Skogsstyrelsen, som begränsat sitt utlåtande till att avse endast skogsbruket, anför följande.

Katastrofartade skador på skog kan förorsakas av onormala klimatiska faktorer — exempelvis storm eller kraftig nederbörd vid olämplig temperatur — brand, svampangrepp eller massförökning av djur främst smågnagare eller skogsskadeinsekter. Ofta samverkar flera orsaker till skadornas uppkomst, exempelvis både storm och snöfall. Skadorna kan vidare förorsakas som en följd av varandra; sålunda föreligger regelmässigt fara för massförökning av skogsskadeinsekter efter större stormfällning eller dylikt.

Skadorna medför ekonomiska förluster av olika slag beroende bl. a. på det utvecklingsstadium i vilket den skadedrabbade skogen befinner sig. I ungskogar där träden är för klena att kunna nyttjas till förädling kan förlusterna vara en eller flera av följande:

- extra återväxt- och skogsvårdsåtgärder
- produktionsförluster p. g. a. att bestånden blir för lågt bestockade genom att skadade träd dör
- produktionsförluster genom att produktionsstid går förlorad
- produktionsförluster genom tillväxtnedsättningar under längre eller kortare tid efter angrepp av djur eller svampar.

Vid skador i äldre skog där träden kan nyttjas för förädling kan dessutom följande förluster uppstå:

- lågt värde på skadade träd därigenom att det inte kan upparbetas till optimala sortiment
 - fördyrade avverkningar av de skadade träden
 - produktionsförluster genom att bestånden måste slutavverkas innan optimal slutavverkningstid uppnåtts
 - avsättningssvårigheter med risk för prissänkningar på grund av kraftigt ökade virkesutbud vid skador som drabbar virkesmängder motsvarande flera årsavverkningar över större arealer. Lagring av virke medför både extra kostnader och ränteförluster samt i många fall kvalitetsförsämringar.
 - svårlösta arbetskraftsfrågor och starkt ökade administrationskostnader p. g. a. i tiden starkt koncentrerade avverknings- och restaureringsarbeten som med kort varsel måste improviseras med negativa verkningar för löpande planläggning av den normala verksamheten. Självverksamma skogsägare blir tvungna att leja in arbetskraft för att snabbt kunna genomföra nödvändiga arbeten, vilket i flertalet fall kan få till följd att skogsägarna i framtiden kommer att lida brist på arbetstillfällen på den egna fastigheten.
- Flera av de orsaker till skador som nämnts ovan utgör grund till skogsförsäkring vilken helt eller delvis ersätter uppkomna förluster till följd av skadorna.

Enligt skogsvårdslagen och gällande regler för statens skogsförbättrings- anslag föreligger möjligheter till bidrag av allmänna medel regelmässigt till kostnaderna för utförande av åtgärder mot verkningar av skogsskadeinsek-

ter men även i vissa fall till kostnader för utförande av återväxtåtgärder som kan bli erforderliga till följd av inträffade skador.

För utförande av åtgärder för att minska skadornas ekonomiska verkningar har arbetsmarknads- och skogsvårdsmyndigheter möjligheter att i samråd med skogsägarna och deras intresseorganisationer förmedla och samordna arbetskraft till de skadedrabbade områdena. Sådana åtgärder genomförs utan föregående av centrala beslut.

Vid en inträffad skada av större omfattning är det oftast nödvändigt att snarast möjligt företa en inventering av skadornas art och omfattning för att erhålla tillräckligt underlag för beslut om vidare åtgärder. Sådan inventering har som regel verkställts genom skogsvårdsstyrelsernas försorg utan tidsutdräkt och skogsvårdsstyrelserna har i efterhand fått sina extra kostnader härför täckta genom extra medel som efter framställning i varje särskilt fall anvisats av Kungl. Maj:t.

Frågan angående stöd från det allmännas sida utöver vad som kan inrymmas i gällande försäkringar till skogsägare som drabbas av storm- och snöskador utreds f. n. inom 1968 års stormskadeberedning, vilken enligt vad skogsstyrelsen erfarit avser att framlägga förslag till sådant stöd under våren 1969.

En viss administrativ vinst synes kunna erhållas i samband med handläggning av en sådan inventering som nämns ovan därest en beredskapsplan upprättas enligt motionärernas avsikt. Skogsstyrelsen anser dock att 1968 års stormskadeberednings förslag bör avvaktas innan beslut fattas.

Länsstyrelsen i Kalmar län (17.4.1969)

Länsstyrelsen föreslår att motionerna överlämnas till räddningstjänstutredningen för övervägande. Denna utredning skall enligt sina direktiv främst klarlägga hur erforderlig samordning och komplettering av nu organiserad räddningsverksamhet bör ske, hur räddningsarbetet bör ledas vid olyckor av större omfattning och hur ansvaret för verksamheten bör fördelas mellan olika organ. Länsstyrelsen anför därutöver.

Länsstyrelsen delar den av motionärerna framförda uppfattningen att en planläggning för höjande av myndigheternas beredskap i olika katastrofsituationer kan underlätta möjligheterna till snabb hjälp åt de människor som råkat ut för sådana katastrofer. Såsom framhållits i motionerna utlöses en katastrofsituation vanligen av vissa naturhändelser såsom stormar, översvämningar, häftiga snöfall osv. och oftast berörs mer eller mindre stora regioner av dessa naturhändelser. Härav följer också att beredskapsplanläggningen huvudsakligen måste äga rum på regional nivå. På vissa områden har sådana regionala beredskapsplaner redan upprättats. Del nuvarande planeringsläget kan betygas med några exempel från länsstyrelsens egen region.

Representanter för länsstyrelserna inom Sydblocket samt Sydsvenska Kraftaktiebolaget har gemensamt tillsatt det s. k. elrådet. En arbetsgrupp inom elrådet utredde under 1966 vilka åtgärder som lämpligen kunde ifrågakomma från myndigheternas sida för att underlätta ett snabbt ingripande vid katastrofsituationer på eldistributionens område. Arbetsgruppen har koncentrerat sina undersökningar till de speciella svårigheter för eldistributionen i landets södra delar, som kan uppstå vid extraordinära väderleks-

förhållanden såsom häftiga snöfall, stormar o. dyl. Planen bygger på att de olika distributionsföretagen i första hand själva genom fackkunnig personal skall avhjälpa de uppkomna skadorna. Behov av hjälp från annat håll kan emellertid uppkomma då väderlekssituationen inom vidsträckta områden medför nedisning av linor, nedtygning av linor och träd genom blötsnö samt stormfälla. Enhetliga regler har uppställts för hur hjälp skall begäras i sådana situationer och en inventering av hjälpresurserna i form av insatser från militär personal, hemvärn, civilförsvaret m. m. har verkställts. Vissa allmänna riktlinjer för prioriteringen av hjälpinsatserna har därjämte uppställts.

Länsstyrelsen har senast 18.5.1967 utfärdat anvisningar för skogsbrandbevakning. Anvisningarna bygger på att tillfällig skogsbrandbevakning genom anlåtande av flygplan skall genom länsstyrelsens försorg anordnas vid osedvanligt stor skogsbrandrisk. I anvisningarna bemyndigas länsbrandinspektören att för länsstyrelsens räkning rekvidera flygplan för tillfällig skogsbrandbevakning. Anvisningarna innehåller i övrigt riktlinjer för skogsbrandbevakningens igångsättande och genomförande, användning av flygplan för släckningsledande verksamhet, anordnande av samband mellan flygplan och brandalarmeringscentral samt regler för hur kostnaderna för bevakning och släckningsledande verksamhet skall täckas.

Vidare har länsstyrelsen nyligen slutfört planläggning för oljeskyddsberedskapen utmed länets kuster. Länet indelas i fyra oljeskyddsområden uppbyggda kring kuststäderna. Åtgärder utmed stränderna skall ledas av brandcheferna i respektive städer, där depåer med oljeskyddsmaterial skall anordnas enligt kommande anvisningar. En inventering har skett av lämpliga platser för tillvaratagen olja och förråd av halm för tillverkning av oljelänsor.

Länsstyrelserna i Kalmar och Jönköpings län har efter samråd med berörda kommuner och industrier tillsatt en arbetsgrupp för Silverån-Brusaåns sanering. Föroreningssituationen i Silverån-Brusaån är för närvarande synnerligen besvärande. Vid vissa högvattenstånd översvämmas betydande markområden. Även vissa tätbebyggelseområden är särskilt utsatta vid dylika tillfällen. Utredningen har till uppgift att undersöka möjligheterna att hindra skadeverkningarna vid flödestillfällena och att minska föroreningsbelastningen på vattendraget. Utredningen har därjämte beslutat att upprätta program för en vattenvårdsplan för hela Emån.

Medicinalstyrelsens katastrofkommission utarbetade under 1966 anvisningar för planering av medicinsk katastrofberedskap i fredstid. Enligt dessa anvisningar har ansvaret för planläggningen lagts på sjukvårdshuvudmännen. Planlägningsarbetet i Kalmar län bedrivs inom de båda landstingens förvaltningsutskott. Katastrofplaner för flertalet akutsjukhus i länet har redan färdigställts, varjämte en allmän beredskapsplan för det södra sjukvårdsområdet upprättats.

Av de ovan anförda exemplen torde framgå, att regional planläggning till motverkande av skador i olika katastrofsituationer under längre tid pågått på olika områden. Planlägningsarbetet berör icke blott statliga myndigheter utan även kommuner och enskilda. Arbetet bedrivs i vissa fall efter centralt givna direktiv medan planläggningen i andra fall vuxit fram på grundval av praktiska erfarenheter rörande behovet av speciella beredskapsåtgärder inom vissa delar av länet.

Man kan ifrågasätta om det icke vore mera rationellt med ett större samlande grepp på denna planläggning. En lämplig lösning är, att man inom

varje län inrättar en katastrofberedning uppbyggd kring länsledningen och med uppgift att planlägga samt operativt samordna och leda samhällets hjälpåtgärder i olika katastrofsituationer. Till länsstyrelsens förfogande bör ställas erforderliga medel att användas till nödhjälp i kritiska lägen.

Länsstyrelsen i Kristianstads län (14.4.1969)

Länsstyrelsen ställer sig positiv till en sådan beredningsplan som tar sikte på ett snabbt insättande av statens bistånd åt sådana ekonomiskt svaga yrkesutövare, vilka drabbats av svårare översvämningar, stormar eller annat och inte kan genom gängse försäkringsskydd eller i annan ordning få ersättning för lidna förluster. Länsstyrelsen lämnar i övrigt följande synpunkter i ärendet.

Inom Kristianstads län har hittills under 1960-talet vid tre tillfällen inträffat omfattande skador på fast och lös egendom till följd av skyfallsliknande regn. Vidare har hösten 1967 svåra stormskador uppstått på utsatta ålbottengarn. De hemsökta områdena kan betecknas som förhållandevis begränsade. Bortsett från en översvämning 1965 i Örkelljungabygden har övriga nu nämnda skador inträffat i länets östra kusttrakter.

Då länsstyrelsen med hänsyn till de efter preliminär besiktning konstaterade skadornas omfattning och de skadelidandes förhållanden ansett skäl tala för att det allmänna borde träda till för att i viss utsträckning komma till hjälp, har länsstyrelsen brukat anmäla de inträffade händelserna till vederbörande departementschef och samtidigt därmed meddelat att länsstyrelsen hade för avsikt att efter verkställd värdering och annan utredning överlämna ärendet till Kungl. Maj:t.

Uppskattningen av de inträffade skadornas omfattning och värderingen från fall till fall av inträdda förluster har av länsstyrelsen med anlitande av expertis och utsedda värderingsmän av naturliga skäl bedrivits så skyndsamt som omständigheterna medgett. Arbetet har dock i regel visat sig vara tidskrävande och utredningen av de skadelidandes inkomst- och förmögenhetsförhållanden har erfarenhetsmässigt dragit ut på tiden. Vidare har det av länsstyrelsen ansetts nödvändigt att de personer, som uppträtt som bidragssökande, fått inkomma till länsstyrelsen med yttranden i anledning av värderingsmännens uppskattning. Från den tidpunkt, då skada uppstod, till dess att länsstyrelsen till vederbörande departement överlämnat det slutgiltigt beredda materialet har dragit en tid av från 1,5 till över 3 månader. Någon möjlighet till väsentligt kortare handläggning på länsplanet än vad som således varit fallet torde knappast föreligga.

I de fyra ersättningsärenden, som länsstyrelsen nu redogjort för, har Kungl. Maj:t ansett viss gottgörelse böra utgå av statsmedel enligt restriktiva grunder. Kungl. Maj:t har därför efter vissa överväganden hos riksdagen hemställt om erforderligt anslag. Efter vederbörlig utskottsbehandling har riksdagen därefter ställt medel till förfogande.

Det ligger i sakens natur att statsmakternas behandling av dessa ersättningsfrågor måste under sådana förhållanden komma att dra ut på tiden. I ifrågasvarande ersättningsfall har den tid, som förflutit från länsstyrelsens framställning om medel och till dess att Kungl. Maj:t ställt sådana till förfogande, utgjort lägst 5 och högst 6,5 månader. Länsstyrelsens utbetalning har därefter kunnat ske omgående.

Då det i regel här gäller skadelidande i svag ekonomisk ställning, som för sin fortsatta yrkesutövning är i trängande behov av bistånd från det allmännas sida, framstår det som i hög grad önskvärt att det bistånd, varom kan bli fråga, så snart som möjligt kommer den behövande till del. Enligt länsstyrelsens mening bör årligen anvisas ett förslagsanslag för ändamålet med rätt för Kungl. Maj:t att på framställning av länsstyrelse ställa medel till förfogande från detta anslag för fördelning enligt av riksdagen fastställda riktlinjer. Länsstyrelsen är av den uppfattningen att genom en sådan uppläggning mycket skulle stå att vinna i fråga om en eftersträvad förkortning av handläggningen av dessa ömtåliga ärenden. Naturligtvis kan man väl tänka sig en decentralisering till länsplanet av befogenheten att besluta om bistånd i de situationer som det här är fråga om. Gränsfall och annan tveksamhet vid den praktiska tillämpningen torde dock medföra att beslutsbefogenheten bör ligga centralt.

Skogsvårdsstyrelsen och lantbruksnämnden i Kristianstads län samt Skånes provinsförbund av RLF har av länsstyrelsen beretts tillfälle avge yttranden över motionerna. I nämnda yttranden har anförts följande.

Skogsvårdsstyrelsen i Kristianstads län anför.

I vårt land finns ett väl utbyggt försäkringsväsende. Så finns exempelvis för skogsnäringsens vidkommande möjlighet för den enskilde skogsägaren att teckna försäkringar för storm- och brandskador, innebärande skydd för såväl fördyrad avverkning och körning, samt för förluster i samband med för tidig avverkning och skador på virke. Om reproduktionsplikten utlöses genom katastrofen lämnas dessutom viss kompensation för återväxtkostnaderna.

Enligt styrelsens uppfattning skall ansvaret för en fastighets integritet i händelse av naturkatastrof bäras av ägaren för att inte avtrubba det egna ansvaret. Det bör ankomma på envar att värna om sitt. Anspråk på statens ingripande med ekonomiskt bistånd i dylika situationer anses icke skola kunna resas, då möjligheter står till buds att teckna försäkringar mot ev. inträffade skador. Om den enskilde icke utnyttjar de resurser försäkringsväsendet kan erbjuda bör han ensam få ta konsekvenserna härav. Endast inom områden, som icke kan täckas med försäkringar, finns skäl för det allmänna att ingripa med ekonomisk hjälp.

Däremot anser skogsvårdsstyrelsen som rimligt, att samhället upprättar en beredskapsplan, som bör gå ut på att mot skäligen ersättning ställa tekniska hjälpmedel och personal till förfogande för att snabbt avhjälpa uppkomna skador.

Lantbruksnämnden i Kristianstads län anser att beredskapsplanering för det av motionärerna avsedda syftet är väl motiverad emedan beslutsprocessen för anskaffande av medel till hjälp åt yrkesutövarer, som drabbats av omfattande skador till vilka ersättning ej utgått av det permanenta skördeskadeskyddet, i praktiken har visat sig vara tungrodd och ej sällan medfört avsevärd tidsåtgång.

Skånes provinsförbund av RLF tillstyrker i motionerna framlagt förslag och anför i samband därmed.

Förbundet delar motionärernas uppfattning att det årligen i vårt land lokalt och regionalt inträffar situationer, som närmast kan betraktas som naturkatastrof för den bygd och de människor som drabbas. Jordbruket och skogsbruket hör i regel till de näringar, som är svårast utsatta i dessa sammanhang. För Skånes vidkommande vill förbundet exempelvis erinra om de mycket omfattande stormskadorna — 2—3 års normala skogsavverkningar — på skog och byggnader oktober 1967. Lokala betydande översvämningsskador på växande gröda, vägar, byggnader m. m. i Gärds härad och Örkelljunga-området juni 1966. Vidare har under senaste 10-årsperioden bl. a. inträffat lokala regnskador i Villands härad och i Kivik—Simrishamn-området.

Berörda länsmyndigheter har i samtliga dessa fall, enligt vår mening, ingripit snabbt och så långt möjligt eftersträvat ekonomisk kompensation m. m. till de skadelidande. Såsom motionärerna framhåller har det dock visat sig att länsmyndigheterna i dylika fall har mycket begränsade befogenheter beträffande rätten att fatta avgörande och slutliga beslut i ersättningsfrågorna. I hur stor utsträckning besluten i dessa frågor skall fattas centralt eller regionalt är en avvägningsfråga, där man givetvis ej får bortse från behovet av ett centralt ansvar, samordning m. m. Det synes dock, enligt förbundets mening, vara angeläget att regionala myndigheter i dylika situationer ges större befogenheter och handlingsutrymme än vad som för närvarande är fallet. Lämpligen borde därvid de regionala organen såsom en beredskapsåtgärd ha fullmakt att — utan inhämtande av central myndighets beslut — få disponera visst begränsat årligt totalbelopp till ersättningar för skadelidande i katastrofsituationer. Skäligheten och rimligheten i regionala organs beslut i här avsedda ersättningsfrågor kan eventuellt bli föremål för central myndighets prövning och kontroll i efterhand.

I anslutning till de frågor, som motionärerna aktualiserar, vill förbundet i princip framhålla att ersättningar av statsmedel bör ställas till förfogande för naturkatastrofer och händelser, som man normalt icke via försäkringar kan skydda sig för. Vid bedömning av fråga, huruvida ersättning av statsmedel skall utgå i det enskilda fallet, vill förbundet understryka att myndigheterna endast i mycket begränsad omfattning bör se till sökandens inkomst- och förmögenhetsförhållanden. Främsta motivet för en liberal inkomst- och förmögenhetsprövning är, att vederbörande har försatts i en belägenhet som han icke på något sätt haft tillfälle att gardera sig för.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län (10.4.1969)

Länsstyrelsen anför.

Beträffande planeringen erinrar länsstyrelsen, att katastrofberedskapsplaner är under utarbetande i enlighet med av rikspolisstyrelsen utfärdade anvisningar med giltighet från och med den 20 december 1968. Även om denna planläggning inte är helt identisk med den av motionärerna avsedda, torde den dock vara till fyllest för de vanligaste fallen av naturkatastrofer. Länsstyrelsen vill också framhålla svårigheten av att åstadkomma en planläggning, som skulle täcka alla tänkbara alternativ.

För övrigt har länsstyrelsen den erfarenheten av stora naturkatastrofer i länet, att svårigheterna i samband därmed kunnat väl bemästras av länsstyrelsen med utnyttjande av de resurser, som normalt står till länsstyrelsens förfogande. Länsstyrelsen vill också nämna, att efter Götaraset 1957 —

på initiativ av länsstyrelsen — en särskild kommunal beredskapsorganisation bildades inom Lilla Edets köping.

Vad angår kostnader för åtgärder vid naturkatastrofer, får länsstyrelsen framhålla, att länsstyrelsens ingripande vid naturkatastrofer, som hotat människoliv, inte hämmats av att beslut av medelstilldelning inte förelegat. Kostnaderna har nämligen fått täckas i efterhand.

Vidkommande slutligen skadeersättningar till enskilda för förluster på grund av naturkatastrofer finner länsstyrelsen inte lämpligt, att sådana ersättningsfrågor avgörs på regional nivå. Det är många gånger vanskligt att bedöma, huruvida naturkatastrof verkligen föreligger och om endast första-handsskador eller även sekundärförluster skall ersättas etc. Risk för divergerande bedömanden i skilda län föreligger.

Länsstyrelsen anser därför, att bedömningen — liksom nu — bör ske av Kungl. Maj:t, som, enligt länsstyrelsens mening, varit mycket välvillig vid sin prövning av ersättningsfrågorna.

Länsstyrelsen erinrar i sammanhanget om att medelsanvisning för ändamålet finns under jordbrukshuvudtiteln.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län (18.4.1969)

Länsstyrelsen finner det inte erforderligt med centralt utarbetade planer av i motionerna angivet slag, men vill i den del motionerna rör de ekonomiska konsekvenserna av naturkatastrofer understryka deras syfte samt förordar centralt utarbetade regler för under vilka förhållanden ersättning för oundgängliga skador skall kunna utgå av allmänna medel. Länsstyrelsen förutsätter att medlen för detta ändamål ställs till varje länsstyrelses förfogande. I anslutning härtill anför länsstyrelsen bl. a. följande.

De inom detta län åren 1959 och 1966 svårartade översvämningarna som orsakades av vårfloden i Dalälvarna är exempel på en typ av naturkatastrofer som avses i motionerna.

I den del motionerna kan anses åsyfta en planläggning för att förhindra och begränsa direkta skador på liv och egendom vill länsstyrelsen emellertid först erinra om att det i varje län redan på grund av centralt givna direktiv finnes utarbetade beredskapsplaner för katastrofsituationer.

I detta län finnes dessutom en av länsstyrelsen fastställd beredskapsplan inför risken av en översvämning av Dalälvarna. I denna plan har angetts dels direkta skyddsåtgärder som anses böra vidtagas de år då en stark vårflod befaras inträffa eller inträffar. Tack vare denna beredskapsplan, som ju dessutom har fördelen, att den är direkt utarbetad med tanke på förhållandena i länet, torde i varje fall vid 1966 års översvämning annars ännu allvarligare skador ha förebyggts.

Som framgår av en redogörelse för vårfloden 1966 är det omöjligt att så länge en stor dammbyggnad saknas i Västerdalälven — varom länsstyrelsen tidigare gjort framställning till Kungl. Maj:t — helt undvika skador med åtföljande ekonomiska förluster för såväl enskilda och företag som det allmänna.

För de år 1966 uppkomna skadorna som drabbade enskilda personer med svag ekonomi utbetalades sedermera härifrån, efter särskilt beslut av Kungl. Maj:t, ersättningar till cirka 50 personer med sammanlagt 42 000 kr., där-

vid högsta ersättningsbeloppet knappt översteg 2 000 kr. och lägsta beloppet var 150 kr. Ersättningen utgavs med mellan 50 och 90 % av uppskattade skador. Även om skadeförlusterna således icke i och för sig varit så stora att de kan antas ha haft klart avgörande betydelse för de skadelidandes fortsatta existens, måste de ses i relation till att ersättning endast tillerkänts personer med svag ekonomi och för vilka även relativt blygsamma summor är av stor betydelse. Det måste under sådana förhållanden anses mycket otillfredsställande att ersättningen på grund av den hittills rådande beslutsprocessen icke kunnat — såsom skedde — betalas ut förrän drygt två år efter det skadorna inträffade. Det nu sagda äger naturligtvis tillämpning även i de fall industri- och hantverksföretag lidit skada i sådan omfattning att de erhållit ersättning.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län har i förevarande sammanhang infordrat yttranden från länsbostadsnämnden och företagareföreningen i länet.

Länsbostadsnämnden framhåller att under åren 1959 och 1966 tjänstemän från länsbostadsnämnden var engagerade för värdering av skador som uppkom i samband med vårfloden i Dalälven. Befattningshavare från nämnden medverkade dessutom vid fördelning av de statsmedel som anvisats för skadereglering i detta avseende. Tidsintervallen mellan värdering och tidpunkt för bedömning av ersättnings storlek var ungefär ett år. För framtida händelser av liknande art skulle det, enligt länsbostadsnämndens mening, för såväl ersättningsberättigade som berörda myndigheter vara en uppenbar fördel, om värdering och bedömning kunde ske i ett sammanhang. En sådan behandlingsgång förutsätter att medel i förskott ställes till länsstyrelsens förfogande och att reglerna för ersättning samtidigt anges.

Kopparbergs läns företagareförening finner, under hänvisning till motionernas huvudsakliga syfte och de frågor som där berörts beträffande handläggning av ärenden för att ekonomiskt vederlag snabbt skall kunna utgå till berörd part, starka motiv föreligga till att förslag till beredskapsplan förelägges riksdagen. Som bakgrund för sitt ställningstagande anför föreningen bl. a. följande.

Föreningen kan i sin verksamhet inom länets hantverks- och industriföretag, vad avser i motionerna ställd fråga, endast stödja sig på synpunkter och iakttagelser vid på länsstyrelsens uppdrag verkställda utredningar i samband med Dalälvarnas översvämningar åren 1959 och 1966.

I samband med dessa översvämningar har föreningen av länsstyrelsen fått i uppdrag att söka utreda och bedöma skadeverkningarna för drabbade industriföretag. Föreningen har därvid erfarit att undersökningar och utredningar till övervägande del kommit att utföras av föreningen alltför lång tid efter det att översvämningarna kulminerat. Det har ofta blivit att söka utreda och bedöma skadeverkningarna genom beräkning av rekonstruerade förhållanden.

Föreningen har erfarit att ersättningar har utgått till berörda företag. Huruvida dessa ersättningar kommit att utgå i tillräcklig omfattning äger föreningen inte kännedom om. Vad som erfarits är att ersättningarna kommit företagen till del avsevärd tid efter katastrofsituationen.

Föreningen finner det vara en angelägen åtgärd att, vid situationer av

här berörd art, kunna på ett mycket tidigt stadium sätta in personal för observation vid hotade företag, så att därigenom skadeverkningarna direkt kan konstateras och beräknas.

Med hänsyn till att de företag som föreningen tidigare haft att taga ställning till vid översvämningarna är att till övervägande del hänföra till kategorien mindre industriföretag finner sig föreningen särskilt vilja fästa uppmärksamheten på de ekonomiska förhållanden under vilka dessa ofta driver sin verksamhet. Deras dagliga problem är att genom sina verksamheter kunna upprätthålla likviditet och betalningsberedskap. Situationer av här berörd art inträffar främst under tiden maj—juni då utbetalningar av semesterersättningar, skatteuppbörd etc. är aktuella. Leveransförseningar och driftsstörningar i detta skede kan ställa företagen inför ytterst allvarliga problem.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län (18.4.1969)

Länsstyrelsen anför.

Av motionerna framgår icke vad motionärerna avser med beredskapsplan. I och för sig kan en kalender, begränsad till sambandsfrågor, primäråtgärder och resurstillgångar, utgöra ett tjänligt medel för berörda parter handlande vid en hotande eller inträffad naturkatastrof. En plan, som mer ingående reglerar de agerandes handlingssätt vid olika katastrofsituationer, torde däremot icke fylla någon funktion. Naturkatastrofer och även andra katastrofer — en beredskapsplan bör även kunna tillämpas på dessa — kan vara av många olika slag och i hög grad varierande till sin omfattning och svårighetsgrad. En ingående reglering av handlingsschemat skulle endast hindra en effektiv, efter förhållandena anpassad insats.

Som grundmaterial för beredskapsplanläggningen i länet ligger av Rikspolisstyrelsen och länspolischefen utarbetad »Plan över katastrofberedskap i länets polisdistrikt». Denna plan omfattar dels en s. k. katastrofpärm, täckande tänkbara katastrofsituationer, och dels ett s. k. SOS-kartotek, innehållande uppgifter om alla tillgängliga hjälporgan.

Länsstyrelsen har träffat överenskommelse med Ljungans regleringsförening om rapportering vid hotande översvämningar inom Ljungans flodområde, vilket är mest utsatt för översvämningar. Bålforsens kraftaktiebolag har upprättat en beredskapsplan för katastrofskador på distributionsnätet inom bolagets område. Avsikten är att liknande planer skall upprättas av övriga kraftföretag inom Nedre Norrlands elområde.

För länet finns vidare utarbetad beredskapsplan vid katastroftillbud i samband med transport av klor och provisorisk beredskapsplan för bekämpning av oljeutsläpp till sjöss. I sistnämnda hänseende kommer en ny, mer genomarbetad plan att fastställas inom den närmaste tiden. Landstingets sjukvårdsstyrelse har fastställt plan för medicinsk katastrofberedskap i fredstid inom länet.

Behovet av planer för åtgärder vid katastrofsituationer av skilda slag synes vara tillfredsställande täckt.

Länsstyrelsens erfarenhet är att svårigheterna att bemästra katastrofsituationer icke så mycket ligger på det rent organisatoriska planet utan fastmer på det ekonomiska. I de fall effektiva insatser i ett katastrofläge hindrats eller försvårats har detta i allmänhet berott på att vederbörande myndighet icke haft några eller mycket små ekonomiska resurser till sitt förfogande.

Länsstyrelsen i Norrbottens län (16.4.1969)

Länsstyrelsen anför följande.

I Norrbottens län inträffar tyvärr gång efter annan händelser av det slag motionärerna avser. Relativt ofta får dessa händelser karaktären av katastrofer för de drabbade. Översvämningar, skördekatastrofer och katastroförluster i renhjordarna i samband med dåliga betesvintrar har förekommit såväl längre tillbaka i tiden som under senare år. 1967 inträffade såunda en katastrofvinter för rennäringen i länet och våren 1968 förorsakade översvämningar i Torne älv betydande skador å befolkningens byggnader samt för jordbruket i Tornedalen.

Katastrofens verkningar för rennäringen kunde mildras genom att länsstyrelsen organiserade utfodring av renarna. Medel härtill tilldelades från reservationsanslaget Bidrag vid förlust på grund av naturkatastrof m. m. samt från lappfonden.

Beträffande översvämningsskadorna hemställde länsstyrelsen i oktober 1968 hos chefen för kommunikationsdepartementet om medel att ersätta fysiska personer för skador å byggnader. I mars 1969 medgav Kungl. Maj:t att länsstyrelsen fick disponera högst 150 000 kronor ur reservationsanslaget Bidrag vid förlust på grund av naturkatastrofer m. m.

Beträffande jordbruksskadorna har statsmedel efter framställning från länsstyrelsen ställts i utsikt för ersättning av sådan skada i jordbruket, som icke kan täckas av skördeskadeförsäkringen. Lantbruksnämnden har att under april—maj innevarande år granska inkomna ansökningar och vidarebefordra dessa till Statens Jordbruksnämnd för beslut om eventuellt bidrag.

För renutfodringen ställdes medel till förfogande mycket snabbt varför igångsättningen av utfodringen kunde ske nästan omedelbart men beträffande de andra skadefallen måste proceduren med ansöknings- och värderingsförfarandet samt den därtill kommande tiden för beslutsprocessen anses orimligt lång.

Länsstyrelsen instämmer i länsarbetsnämndens yttrande att det bör åligga respektive myndighet att inom givna ramar få ansvar och befogenhet att svara för att genom katastrofhändelser uppkomna behov utan dröjsmål tillgodoses.

För att kunna göra detta anser länsstyrelsen emellertid att det är nödvändigt att medel finns tillgängliga att tas i anspråk för ändamålet.

Det i lappväsendets yttrande framförda förslaget om en fond för dessa ändamål förefaller lämpligt. Alternativet med ett årligt reservationsanslag är också tänkbart. Av vikt är emellertid att medel anslås i sådan omfattning att man med dem kan möta en katastrof av den typ som avses i motionen.

Yttranden från lappväsendet, länsarbetsnämnden och lantbruksnämnden i länet bifogas.

De av länsstyrelsen i Norrbottens län bifogade yttrandena i ärendet från lappväsendet i länet, länsarbetsnämnden och lantbruksnämnden innehåller i huvudsak följande.

Lappväsendet

För rennäringens del är det enligt erfarenhet lämpligt och kanske nödvändigt att vidta beredskapsåtgärder för att undvika katastrofförluster i renhjordarna i samband med dåliga betesvintrar. Det effektivaste sättet att avvärja katastrofförluster torde vara att anordna nödfodring av renar vid sådana tillfällen då det naturliga betet blir svåråtkomligt eller helt otillgängligt för renarna.

I Norrbottens läns lappbyar bedrevs utfodring av renar i större skala 1967 från januari till maj. Omkring 25 000 renar utfodrades då, när antalet matade renar var störst. Erfarenheterna från denna ganska stora utfodringsaktion visar, att man effektivt kan avvärja större förluster i renhjordarna, när det naturliga betet blir otillgängligt för renarna.

Utfodring av renar är en kostsam åtgärd. 1967 uppgick kostnaden för foderanskaffning till cirka en krona per ren och utfodringsdag. Dessutom uppkom vissa extraordinära kostnader för utfodringshagar, foderkrubbor och arbetshjälp. Utan vidare är klart, att de renägande samerna saknar ekonomiska resurser för att anordna utfodring av renar i större omfattning och under längre tid. Det allmänna måste lämna ekonomiskt bidrag till sådana hjälpaktioner som är av sådan omfattning som 1967 års utfodring.

Enligt lappväsendets uppfattning torde det vara lämpligt för att inte säga nödvändigt att reservera statsmedel, som ligger i beredskap för kommande tid och utan dröjsmål kan tagas i anspråk, om utfodring av renar behöver anordnas. Lämpligt torde vara att avsätta medel till någon för ändamålet avsedd fond. Alternativt kan tänkas, att årligt reservationsanslag av storleksordningen 3—5 miljoner kronor anvisas för detta ändamål. Vid 1967 års utfodring tilldelades medel från reservationsanslaget Bidrag vid förlust på grund av naturkatastrof m. m., varigenom en omfattande utfodringsaktion kunde genomföras.

Hjälpaktioner av den omfattning som förekom 1967 torde icke bli aktuella utom i särskilda fall, kanske med tiotals års mellanrum. Då det är svårt att med större säkerhet förutse, när man har att vänta svårigheter med renbetet över stora delar av länet, borde medelsanvisning emellertid ske årligen med ovan föreslagna belopp om minst tre miljoner kronor för Norrbottens läns vidkommande. Avses anslaget till beredskap även inom andra län bör det lämpligen upptagas till fem miljoner kronor.

Andra beredskapsåtgärder utöver de redan förekommande torde för närvarande enligt lappväsendets uppfattning knappast erfordras i det aktuella sammanhanget. Olika medelsanslag för åtgärder av socialvårdande och samskärningsbefrämjande slag har visat sig vara till fyllest vid nuvarande förhållanden, när det varit aktuellt att stödja de renskötande samernas försörjning.

Länsarbetsnämnden i Norrbottens län

Motionärerna ger exempel på skador inom olika områden vilka närmast kan betraktas som naturkatastrofer. Som följd därav påpekas att många yrkesutövare drabbas av ekonomiska svårigheter. Myndigheterna tvingas till ingripande, men p. g. a. en alltför tung beslutsprocess tar detta som regel lång tid.

Länsarbetsnämnden anser sig kunna dela motionärernas uppfattning om den skisserade problematiken. Vid olika tillfällen har ett snabbt beslut varit nödvändigt för att effektivt kunna bistå särskilt drabbade. Det torde dock

vara svårt att upprätta särskilda beredskapsplaner på det sätt som motionärerna åsyftar.

Det bör i stället åligga respektive myndighet att inom givna ramar för ansvar och befogenhet svara för att uppkomna behov av skisserat slag omgående kan tillgodoses och anpassas till en aktuell situation.

Berörda myndigheter bör, med utgångspunkt från egna erfarenheter inom verksamhetsområdet, ha en god överblick över de beredskapsåtgärder som rimligen kan uppstå behov av. Inom denna organisatoriska ram bör resurser skapas och en beslutsordning fastställas som medger ett snabbt insättande av lämpliga stödåtgärder därhelst behov kan uppstå.

Lantbruksnämnden i Norrbottens län

Katastrofliknande situationer av i motionerna åberopat slag inträffar med vissa mellanrum i Norrbottens län. Förhållandevis stora skador inträffade bl. a. år 1956 inom »Kärrbäckområdet» då de av översvämningar svårast drabbade jordbrukarna erhöll betydande skadeersättningar ur »nödhjälpsfonden» som stod till landshövdingens förfogande. En viss hjälp erhöll de också genom s. k. stödlån som Riksbanken beviljade efter lantbruksnämndens tillstyrkan. Under våren 1968 inträffade svåra översvämningsskador i Tornedalen och då främst inom Övertorneå kommun. Efter framställning från länsstyrelsen har statsmedel ställts i utsikt för ersättning av sådan skada i jordbruket, som icke kan täckas av skördeskadeförsäkringen. Lantbruksnämnden har att under april—maj innevarande år granska inkomna ansökningar och vidarebefordra dessa till Statens Jordbruksnämnd för beslut om eventuellt bidrag.

I motionerna anföres att prövningen av frågan om ekonomiskt stöd i sådana situationer blir tidsödande och att de berörda yrkesutövarna ofta ställs i svåra ekonomiska omständigheter. Denna beskrivning av sakförhållandena stämmer väl överens med den erfarenhet lantbruksnämnden har och en av orsakerna härtill synes vara att viss tvekan råder vid bedömning av om den inträffade situationen är sådan att medel ur katastroffonden skall kunna utgå eller ej. Några särskilda anslag för täckande av skada liknande den som inträffade 1968 finns icke utan centralt beslut måste avvaktas vid varje skadetillfälle innan konkreta stödåtgärder kan sättas in.

Med hänsyn till att skador av i motionerna åberopat slag inträffar med vissa mellanrum och att tillräckligt snabba stödmöjligheter saknas anser lantbruksnämnden det vara angeläget att i motionerna åberopade brister om möjligt åtgärdas på lämpligt sätt.

Riksförbundet Landsbygdens folk (20.4.1969)

Riksförbundet påpekar att en vidgning av möjligheterna för den enskilde att snabbt erhålla hjälp från det allmänna vid katastrofskador av skilda slag, som ej omfattas av försäkringar, får anses vara en viktig trygghetsfråga. Riksförbundet tillstyrker att åtgärder vidtas i syfte att öka den enskildes trygghet i dessa avseenden.

Riksförbundet konstaterar vidare att samhället genom olika åtgärder söker öka de enskilda människornas ekonomiska trygghet och att man i vissa avseenden också nått långt i detta avseende. Genom försäkringar av skilda

slag kan även den enskilde gardera sig mot risker såsom olycksfall, brand etc. Vissa skaderisker kan man emellertid inte skydda sig emot ens med försäkringar eller också är premiekostnaderna så höga att den enskilde inte har råd att ta försäkring. Som framhålls i motionerna inträffar ej sällan skador som har karaktär av naturkatastrof för vilka försäkringsskydd ej kan erhållas, exempelvis översvämningar av åkrar och s. k. snöbrott på skogsbestånd. Behandlingen av ansökningar om ersättning från statliga medel för dylika skador tar enligt riksförbundets mening inte blott lång tid, möjligheterna att över huvud taget erhålla hjälp är också mycket små.